

Groen: een kwestie van doen!

Groen in stad en dorp

Vooraf

Terwijl de laatste hand gelegd wordt aan dit magazine kijk ik naar buiten. Het is hier goed toeven: de schittering van het water, de levendigheid van de buurt. Maar groen? Nee, dat niet. De openbare ruimte is voornamelijk stenig. De paar bomen doen hun best om stenen en verkeer te compenseren, maar hebben een ongelijke strijd te voeren. Buurtbewoners zijn al een tijdje bezig om verandering voor elkaar te krijgen. Dat doen ze door losse plukjes groen, plantsoentjes en bermen te verbinden en te ijveren voor nieuwe groene verbindingen en extra groen waar dat ontbreekt. Hoeveel slimmer, sneller en goedkoper zou het zijn om bij plannenmakerij meteen al na te denken over groene verkoeling, verpozing en verbindingen? En door vanaf het begin bestaand groen te behouden bij nieuwe gebiedsontwikkelingen. Terwijl er alweer nieuwe plannen voor ontwikkeling in de buurt in de steigers staan, is het te hopen dat het geplande groen niet het eerste slachtoffer wordt van bezuinigingen. Hoe dit zit lees je in [mijn blog op pagina 21](#).

Allemaal zijn we het erover eens dat groen goed is. Er werd tijdens de coronacrisis nog nooit zoveel gewandeld. Alom is bekend hoe belangrijk groen is voor een gezond leefklimaat. En toch zien we als Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL) dat groen te vaak als eerste wegvalt bij plannenmakerij of als bonus in plaats van als basis wordt gezien. Terwijl we juist zoveel voordelen zien om groen te stimuleren en het de aandacht te geven die het toekomt. Groen moet niet als last beschouwd worden; vanuit een breder perspectief gezien loont meer groen juist. Ondanks dat de provincie niet gaat over groen in stedelijk gebied - dit is de bevoegdheid van de gemeente - zien wij voor

de groenontwikkeling wel degelijk een rol weggelegd voor de provincie. Vooral voor de ontwikkeling van een gebied op de lange termijn is dit belangrijk. Daarin heeft de provincie als goede voorouder en hoeder van een groene toekomst een belangrijke faciliterende rol. Wil je weten wat de PCL ziet als de rol van de provincie? [Lees verder op pagina 8](#).

Waar de provincie voorheen terughoudender was in het meedenken over stedelijk groen, zien we nu een omslagpunt. Daarover gaat [het artikel Paradigmashift op pagina 4](#). We ondersteunen de provincie en haar intenties om groen te laten groeien (zoals al gebeurt in het inspirerende programma Groen Groeit Mee) en willen met dit magazine iedereen inspireren en toerusten om groen te gaan doen! We hebben namelijk geen tijd te verliezen: niet als bestuurders, maar ook niet als beleidsambtenaren, politici en partners in gebiedsontwikkelingen. Eigenlijk heeft ieder van ons een verantwoordelijkheid.

In de praktijk zijn er vaak belemmeringen die ertoe leiden dat groen als eerste afvalt bij gebiedsprocessen. Welke groensmoezen komen we veel tegen? En belangrijker nog, wat kun je ertegenin brengen? [Dat lees je op pagina 11](#).

Het wiel hoeft niet opnieuw uitgevonden te worden. Er zijn al veel goede tools en praktijkvoorbeelden beschikbaar. Dit magazine is gemaakt ter inspiratie voor de provincie (Gedeputeerde Staten, Provinciale Staten en medewerkers), gemeenten en andere partners die werken aan dorpse en stedelijke ontwikkelingen.

Dorien de Wit Foto: Dick Termond

Groen is geen sluitpost, maar startpunt in stedelijke ontwikkeling. In haar advies op [pagina 28](#) vat de PCL de belangrijkste overwegingen en aanbevelingen samen.

Veel leesplezier!

Dorien de Wit, voorzitter Provinciale Commissie Leefomgeving

Inhoudsopgave

4 Paradigmaverschuiving:
Groen, gewoon een
kwestie van doen!

7 Tien redenen waarom
groen een kwestie van
doen is

8 De rol van de provincie

11 De 5 meest voorkomende
groensmoezen

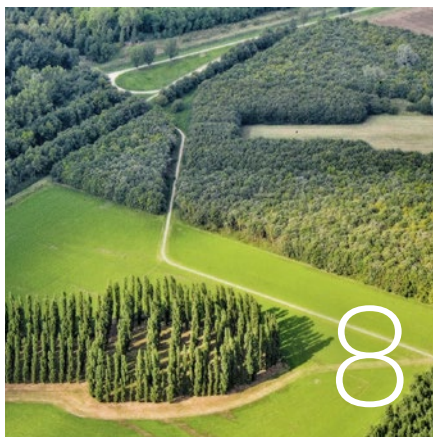

Foto omslag:
Klimaatadaptieve en educatieve
waterspeelplaats
Foto: Jaco van den Bosch

14 Groen kun je doen!

19 Kans voor groen op
bedrijventerreinen

21 Groen in mijn buurt

22 Stedelijke verlandelijking

23 Aandachtspunt:
gentrificatie

24 Groen: wat kunnen
bewoners zelf doen?

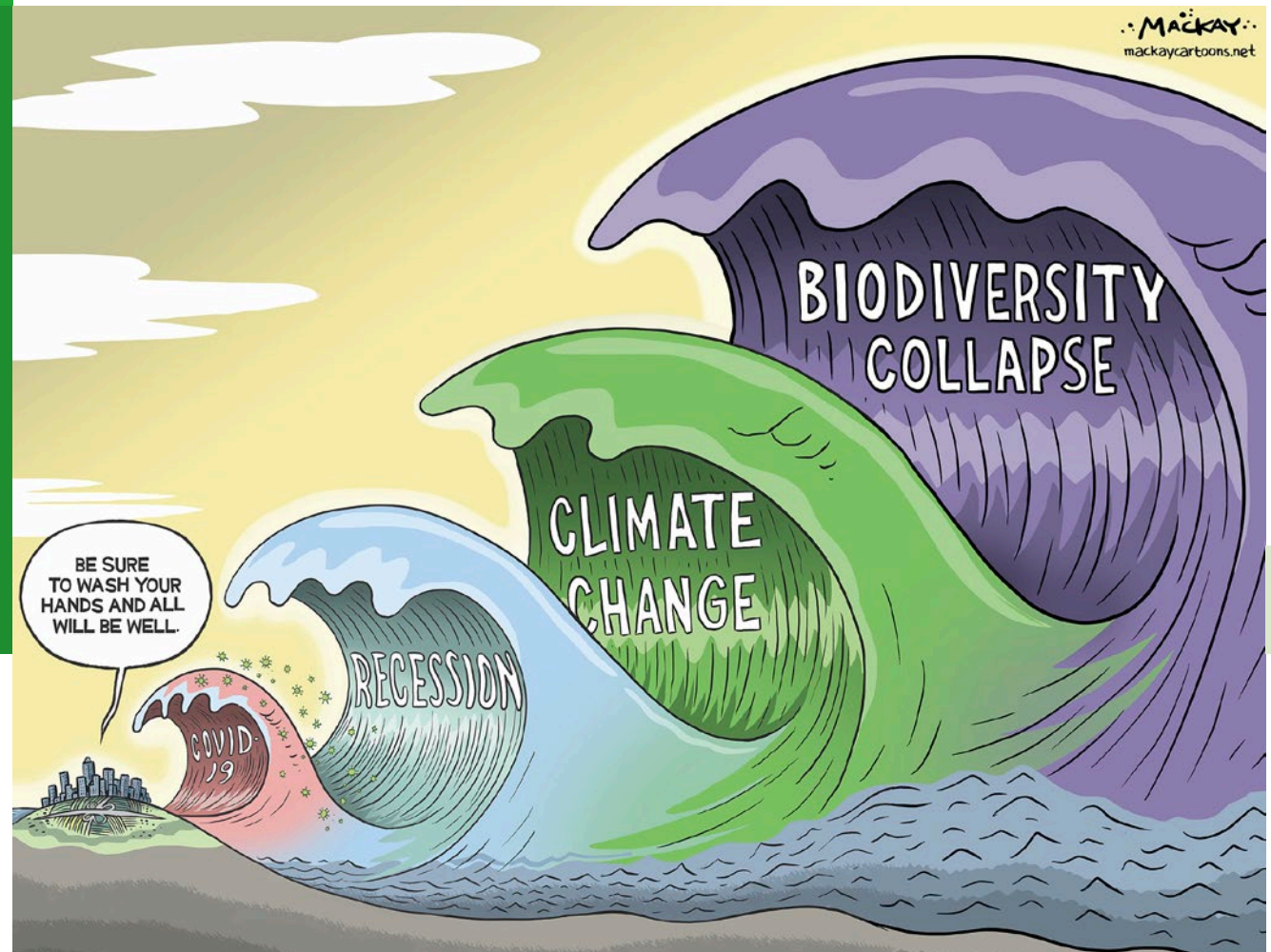
25 Interview met Maryann
Glorie-Bergmans van Groen
Groeit Mee

27 Inspiratie: top 10 boeken
& podcasts, wandeltips en
muziek

28 Advies Provinciale
Commissie Leefomgeving

Paradigmaverschuiving: Groen, gewoon een kwestie van doen!

We hebben te maken met verschillende crises die elkaar in rap tempo opvolgen.¹ We zijn er als mens goed in om ons te focussen op de problemen in het hier en nu, terwijl er intussen steeds grotere problemen op ons afkomen die onze directe aandacht en actie verdienen. Met name de klimaat- en biodiversiteitscrises vragen direct om krachtige ingrepen in ons bestaan, willen we niet op korte termijn geconfronteerd worden met desastreuze gevolgen. Een betrekkelijk eenvoudige maar belangrijke ingreep is het bevorderen van groen in de leefomgeving.

Groene elementen, ook in steden en dorpen, spelen een cruciale rol in het mitigeren van de gevolgen van deze crises. Groen is daarom geen vrijblijvende optie en 'leuk voor erbij', maar van cruciaal belang voor onze gezondheid en die van onze aarde en al het leven daarop. Er is daarom een omkering in ons denken nodig over groen: een paradigmaverschuiving. Groen is niet vrijblijvend, groen is goed en groen loont!

De coronacrisis heeft ons allen in wandelfiles door de daarvoor bestemde natuurgebieden laten scharrelen en

ervoor gezorgd dat we groen in de omgeving nog meer zijn gaan waarderen. Het maatschappelijke belang van groen werd eens te meer duidelijk. Een groene omgeving zorgt voor meer verbinding, draagt bij aan een gezonde leefstijl én zorgt voor een aantrekkelijker en plezieriger plek om te wonen.

Ook de klimaatcrisis onderstreept het belang van groen, zowel ecologisch als economisch gezien. Klimaatverandering zorgt voor weersextremen: de wateroverlast in Limburg in 2021 zorgde naar schatting voor een schade

1. Cartoon Graeme MacKay, The Hamilton Spectator Wednesday March 11, 2020. www.mackaycartoons.net

van 1,8 miljard euro². De hittegolven van recente zomers leidden tot 12% meer sterfte (ongeveer 40 doden per dag)³. Meer groen kan een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen en beheersen van deze problemen. Het zorgt enerzijds voor meer opvang van water en anderzijds voor meer verkoeling in de stad.

Tegelijkertijd hebben we te maken met een enorme biodiversiteitscrisis. André van der Zande van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur: “Ecologen over de hele wereld spreken van een enorme uitsterfgolf, die je moet vergelijken met het uitsterven van de dinosauriërs toen er op Yucatan een meteoriet op de aarde viel.” Door meer groene structuren aan te brengen en als het ware een netwerk van groen te maken, kunnen we plekken met elkaar verbinden. Dat levert een grotere aanwezigheid van mossen, vogels, insecten en zoogdieren op en verhoogt daarmee de biodiversiteit. Andersom maakt een grotere diversiteit aan soorten het groen weer minder vatbaar voor ziekten, plagen en de effecten van extreem weer. Het is dus niet alleen belangrijk om groen in algemene zin te behouden, maar ook om de aanwezigheid van groen in onze steden en dorpen te vergroten.

Groen is goed én bovendien: groen loont!

Over het algemeen lijken er weinig mensen tegen groen te zijn. De Nederlandse bevolking hecht veel waarde aan het behoud van onze natuur, zo blijkt uit een studie van Wageningen University & Research uit 2021. Op basis van de zesde editie (in 25 jaar) van de enquête hierover, blijkt echter dat steeds minder deelnemers de hoeveelheid natuur als (ruim) voldoende waarderen. In 2013 vond 66% van de deelnemers het nog (ruim) voldoende, terwijl dat nu nog maar 55% is.

En toch zien we dat bij ruimtelijke plannen groen lang niet altijd, of maar heel bescheiden en als sluitpost, wordt opgenomen. Bovendien valt bij bezuinigingen groen vaak als eerste van tafel. Hoe komt dat? Wordt groen nog

2. nos.nl/nieuwsuur/artikel/2435912-eeen-jaar-na-de-overstromingen-in-limburg-wachten-nog-altijd-mensen-op-hun-huis
3. Factsheet Climate Proof Cities. Hittestress. TNO ea, 2014

Groen toevoegen of behouden levert dus geld op

Groene binnentuin van hotel in Wenen

Foto: Dorien de Wit

teveel gezien als ‘leuk voor erbij’, in plaats van als noodzakelijk en waardevol? Wat is de waarde van groen eigenlijk? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we groen naar waarde gaan beoordelen?

Een veelgehoord argument is dat de realisatie van groen onrendabel is: het levert niet direct geld op of is te duur. Zo’n argument gaat echter uit van een veel te beperkte benadering van rendement.

Om te beginnen: wanneer we kijken naar de investeringskosten van groen in steden en dorpen en de waarde die groen toevoegt, dan zien we dat vastgoed in een groene omgeving een hogere financiële waarde heeft. Een gebouw met uitzicht op een park is gemiddeld 6% meer waard. Kijkt het uit op een plantsoen, dan bedraagt de waardeverhoging van het vastgoed maar liefst 5% (André van der Zande, Raad voor de leefomgeving en infrastructuur). Groen toevoegen of behouden levert dus geld op. Interessant in dit verband is het verhaal van de Bank of America in New York. De bank subsidieerde de aanleg van Bryant Park met miljoenen dollars op één voorwaarde: dat het adres van de bank One Bryant Park zou worden.

Vanuit het bredere perspectief van welvaart (en vooral welzijn) zien we dat groen in dorpen en steden ook een kostenbesparend effect heeft. Dit komt door de positieve bijdrage aan de leefbaarheid en daarmee de gezondheid van inwoners. Renske Visscher geeft een voorbeeld in haar Podcast ‘Hoe past natuur in Nederland?’ voor de Raad voor de Leefomgeving: “De realisatie van een groen schoolplein kost al snel € 60.000,-. Een onderzoek in Finland heeft echter uitgewezen dat het immuunsysteem van kinderen in slechts een maand tijd gigantisch is verbeterd. Een investering van € 60.000,- euro is in de termen van zorgkosten nihil”.

Ook andere cijfers tonen de waarde van groen in relatie tot zorgkosten aan. In buurten met veel groen komt 40% minder obesitas voor⁴. ‘Stadsdokter’ Rini Biemans, pleit-

4. Ellaway, Macintyre en Bonnefoy: Graffiti, greenery, and obesity in adults: Secondary analysis of European cross sectional survey, 2005

Meanderpark Nieuwegein Foto: Willem Mes

‘Groen zorgt voor gelukkigere mensen’

Onno Dwars – CEO Ballast Nedam Development

en klimaatadaptatie, om te rekenen naar de financiële waarde ervan. Het berekenen van deze baten wordt in de praktijk nog te vaak achterwege gelaten. Hoewel er in de afgelopen jaren veel verbeterd is op het gebied van Maatschappelijke Kosten-Baten Analyses (MKBA's), blijft er een hardnekkig beeld bestaan dat groen geld kost.

Initiatieven die de baten van groen duidelijk maken zijn de tool I-Tree en de Groene Baten Planner van het RIVM. I-Tree kan inzicht geven in de waarde van het effect van een boom op de omgeving. Je vult gegevens van de boom in en vervolgens berekent de tool wat de boom in euro's oplevert voor de desbetreffende plek. Denk aan de schaduwwerking van de boom of afvang van vervuulende stoffen. Ook de Groene Baten Planner van het RIVM laat zien dat groen geen kostenpost is, maar juist waarde toevoegt, zowel op financieel als sociaal-maatschappelijk vlak⁷.

PCL zegt: Paradigmaverschuiving noodzakelijk

Ons standpunt is dat groen een belangrijke rol speelt in de verschillende opgaven en crises waar we mee te maken hebben. Het is tijd voor een groene paradigmaverschuiving, waarbij lange termijn denken én het centraal stellen van de baten van groen twee essentiële elementen zijn.

bezorger van stadsgroen in Rotterdam, stelt dat je in ‘groene’ wijken 15% minder overgewicht hebt. Bovendien komt er bij bewoners in deze wijk ook 30% minder depressie voor.

Recreatie in het groen is belangrijk voor de volksgezondheid in Nederland, zegt ook de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving⁵. “De afgelopen decennia is de aanleg van ‘gezond groen’ achtergebleven bij de groei en veranderde samenstelling van de stedelijke bevolking. De Gezondheidsraad adviseert om in en om steden meer groen voor recreatie aan te leggen. Dat draagt bij aan een gezonde, duurzame en klimaatbestendige stad.”

5. Raad voor volksgezondheid en samenleving, ‘[Samenvatting Gezond groen in en om de stad](#)’, 2017

Tedros Ghebreyesus, directeur van de Wereldgezondheidsorganisatie WHO, vindt het hoopvol dat het stimuleren van groene ruimten in steden bijdraagt aan klimaatadaptatie. Gelijktijdig bevordert dit ook de gezondheid door minder blootstelling aan luchtvervuiling, plaatselijke afkoeling en vermindering van stress. De toename van recreatieruimten zorgt bovendien voor sociale interactie en lichamelijke activiteit⁶.

Het is dus belangrijk om vanuit een breder perspectief naar de waarde van groen te kijken. Kijk niet alleen naar de investeringskosten, maar ook naar de zogenoemde ‘ecosysteemdiensten’: de baten die een groen ecosysteem voor mensen oplevert. Er zijn verschillende manieren om ecosysteemdiensten, zoals afvang van CO₂

6. Tedros Ghebreyesus in Het Klimaatboek - Greta Thunberg, 2022

7. <https://atlasnatuurlijkkapitaal.nl/groene-baten-planner>

10 redenen

waarom groen gewoon
een kwestie van doen is

Meer groen zorgt voor:

- 1 meer sociale verbondenheid
- 2 een positief effect op de gezondheid
- 3 meer biodiversiteit
- 4 betere luchtkwaliteit
- 5 minder geluidsoverlast
- 6 verkoeling tijdens hitteperiodes
- 7 opvangen en afvoeren van regenwater
- 8 waardevermeerdering van woningen, wijken en kantoren
- 9 meer ruimte voor sport, spel en bewegen
- 10 afvangen en opslaan van CO₂

De rol van de provincie

Bij ruimtelijke ordening gaat het om het zo goed mogelijk inrichten en gebruiken van de beschikbare ruimte in een gebied. Het betekent kiezen waar woningen komen, waar infrastructuur, waar bedrijven en waar groen. Wat betekent dit voor de rol van de provincie als het gaat om het borgen van groen en het betrekken van toekomstige generaties bij stedelijke en dorpse gebiedsontwikkelingen?

■ Bij keuzes in de ruimtelijke ordening is het van belang verder te kijken dan de waan van de dag.

Immers: een huis staat wel even, een weg leg je niet aan voor een jaar en bedrijven hebben ruimte nodig om te kunnen groeien. En daarbij mogen we het groen niet vergeten. De keuzes die we nu maken over de ruimtelijke inrichting zijn van invloed op onze toekomst en die van onze kinderen en kleinkinderen.

Juist provincies hebben een sterke positie waar het gaat om het vormgeven van die ruimtelijke ontwikkelingen. Ze spelen, met inachtneming van de taken van gemeenten, een sectoroverstijgende en verbindende rol op het (inter)regionale niveau. In wezen fungeren provincies als gebiedsregisseurs, waarvan de taken en verantwoordelijkheden alleen maar toe lijken te nemen.

In de waan van de dag

Uit een recent onderzoek¹ van de milieuorganisatie Natuur en Milieu blijkt dat in de 32 grootste gemeenten van ons land (100.000 inwoners of meer) 53% van de buurten niet voldoet aan het criterium van 75m² groen per woning. Dat criterium is een soort minimale ondergrens die het Rijk stelt. Meer dan de helft van de buurten in deze steden is 'versteend' en er is te weinig ruimte voor groen in de openbare ruimte.

In de inrichting van onze omgeving is blinkbaar nog een wereld te winnen waar het gaat om groen. Groen als 'zachte waarde' delft veelal het onderspit in de strijd om de ruimte tussen de verschillende mogelijke bestemmingen. Dat heeft ermee te maken dat het op gemeentelijk niveau lastig manoeuvreren is tussen economische belangen en het behoud en de ontwikkeling van 'zachte waarden' als groen, gezondheid en ruimtelijke kwaliteit. Alle sectorale belangen en regels komen hier bij elkaar, zoals regelgeving op het gebied van veiligheid, milieu (stank, fijnstof, lucht), bouwvoorschriften, natuur, archeologie, energienormen, monumentenzorg, arbeidsomstandigheden en water. Met een beroep op allerhande 'groensmoezen', valt groen als eerste af of wordt volstaan met het aanleggen van 'schaamgroen' (zie ook artikel 3).

Het korte termijn perspectief prevaleert boven het kathedraaldenken.

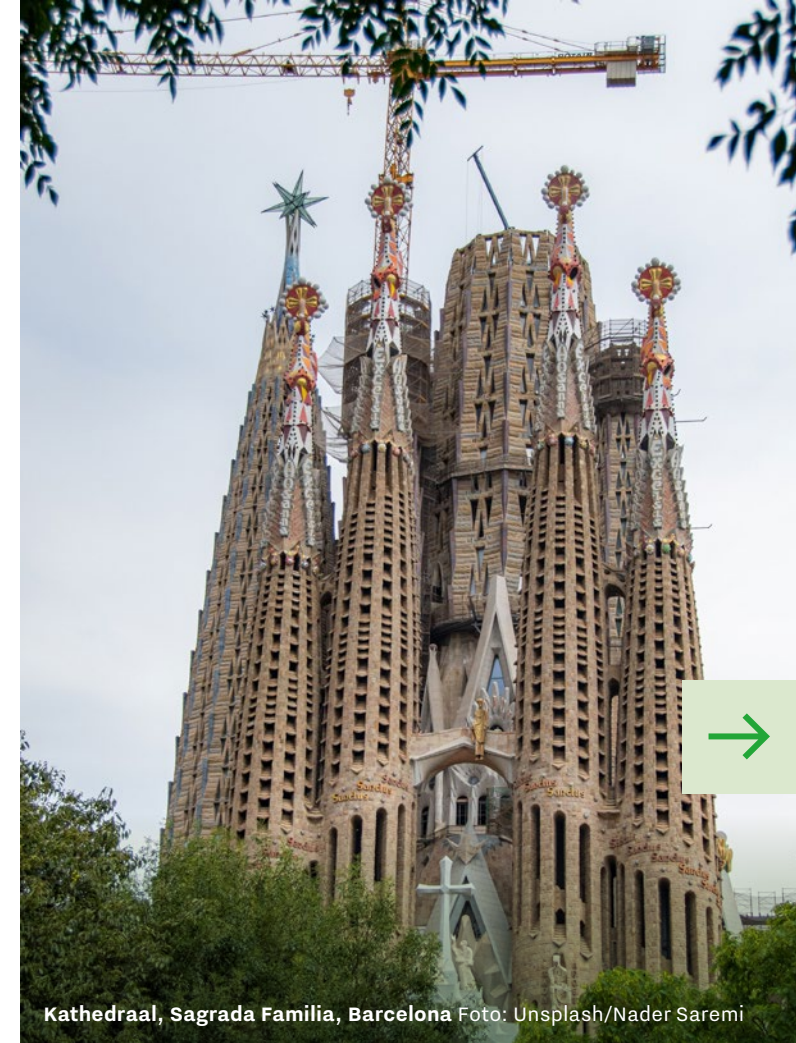
Visionaire planologie en kathedraaldenken

Hoe moet het dan wel? Hoe kunnen we ons bekwamen in de kunst van het integraal plannen en ontwerpen voor de lange termijn? Ten eerste: stel bij het vormen van (provinciaal) beleid vaker de vraag: zijn wij een goede voorouder voor de vele generaties na ons? Verleg de tijdshorizon en benut het zogenaamde kathedraaldenken in ontwerpprocessen. Deze term verwijst naar de mentaliteit die kathedraalbouwers ertoe dreef om te bouwen voor een toekomst ver voorbij hun eigen bestaan. Gelijkheid tussen generaties vereist een lange termijn perspectief, zoals ook Roman Krznaric stelt in zijn boek 'De goede voorouder'.

Ten tweede is het van belang om beslissingen te nemen met een brede maatschappelijke kijk op de leefomgeving, dus integraal in plaats van sectoraal. Door groen te koppelen aan maatschappelijke opgaven, krijgt het een nadere invulling. Groen gaat dan over ruimtelijke ingrepen die ecologisch, economisch en sociaal-cultureel duurzaam zijn, die aanpasbaar zijn op veranderende maatschappelijke behoeften ('lang meegaan') en die over de jaren heen blijvend gewaardeerd worden door ruimtegebruikers. Groen krijgt zo een meerwaarde doordat het meerdere agenda's aan elkaar kan koppelen: de ecologische, economische en sociaal-culturele.

'Als we bouwen, laten we dan bedenken dat we voor de eeuwigheid bouwen. Laat het niet zijn voor het huidige genot, noch voor het huidige gebruik alleen. Laat het een zodanig werk zijn dat onze nakomelingen ons er dankbaar voor zullen zijn.'

John Ruskin

Kathedraal, Sagrada Familia, Barcelona Foto: Unsplash/Nader Saremi

Backcasting in de praktijk

1. TOEKOMSTBEELD CREËREN

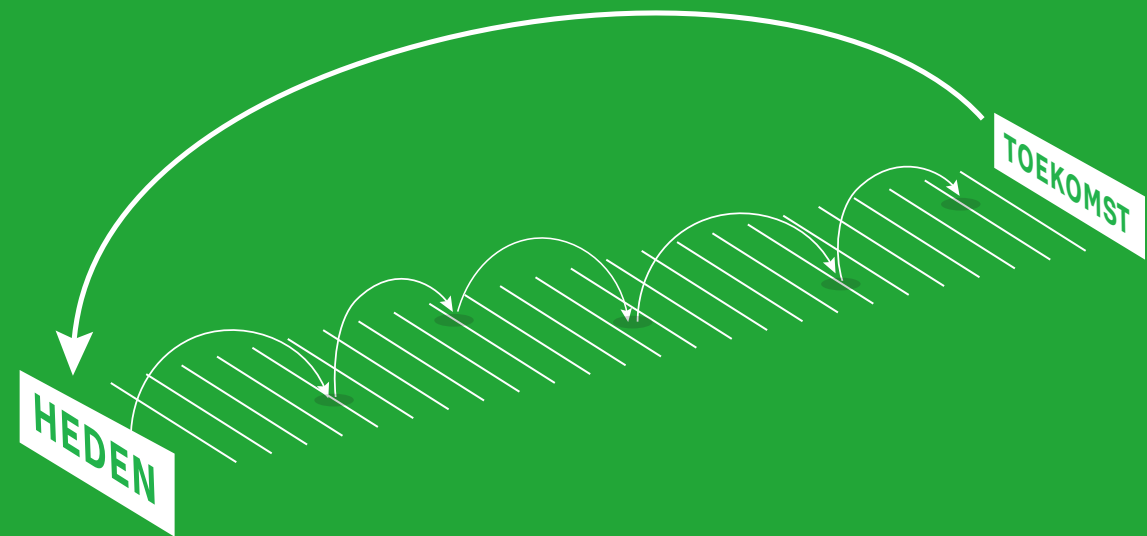
De eerste stap in het proces is het visualiseren van de ideale situatie: een groene, gezonde leefomgeving in 2100. Hoe ziet dat toekomstbeeld eruit?

2. TERUGREDENEREN

Wat is er nodig om dat streefbeeld te bereiken? Daarbij redeneren we terug naar 2050. En daarna maken we een routekaart om in 2050 aan te komen: een plan met tussenstations als mijlpalen in de reis naar het ultieme doel.

3. CONCRETISEER ELKE STAP

Per 'tussenstation' bedenken we wat er in gang gezet moet worden om dit resultaat te bereiken. Wat moet er gebeuren en welke partijen zijn er nodig?

Ten derde: om een prettige leefomgeving voor ons, maar ook voor onze (klein)kinderen, tot stand te brengen, moeten we het strategisch vermogen ontwikkelen om 'goede' beslissingen te nemen. De kern daarvan is slim omgaan met onzekerheid. We weten immers niet wat ons precies te wachten staat. Daarbij gaat het in eerste instantie niet om het formuleren van maatregelen om de afname van groen tegen te gaan, maar om het ontwikkelen van een toekomstvisie op de gewenste groene omgeving. Je probeert dus niet de toekomst te *voorspellen* of een ongewenste toekomst te voorkomen, je geeft juist actief vorm aan de gewenste toekomst. Een positieve insteek dus. Dat kan door een sprong in de tijd te maken, met onze blik op 2100, en van daaruit terug te redeneren ('*backcasten*') naar 2050. Als we ons doel voor 2100 kennen, kan de provincie een routekaart opstellen, met voorwaarden waar toekomstige ontwikkelingen aan moeten voldoen.

Provinciale regie: lange termijn en no regret

We pleiten er dus voor dat de provincie een lange termijn visie op groen in dorpen en steden hanteert waar het gaat om de inrichting van de ruimte. Met alle ruimtelijke opgaven en veranderingen die op ons afkomen, is het pure noodzaak te gaan sturen op die lange termijn. Hoewel de provincie Utrecht haar rol pakt in het landelijk gebied, bijvoorbeeld met het Pact Groen Groeit Mee, kunnen de gemeenten ook steun gebruiken bij het vormgeven van groene leefbare stedelijke omgevingen en dorpen. Dat vraagt om stevige provinciale regie op de toekomst. Daarbij is het behulpzaam om heldere kaders te stellen over bijvoorbeeld de gewenste aantallen vierkante meters groen in de omgeving van woningen. Dit zorgt ervoor dat er geen onomkeerbare keuzes worden gemaakt waarvan we later spijt hebben. Zet dus in op no regret-strategieën.

PCL adviseert de provincie:

De lange termijn waarop de planning zich zou moeten richten, is vele malen langer dan de bestuurlijke zittings-

Je geeft juist actief vorm aan de gewenste toekomst

periode. Dit vraagt om toekomstgericht denken voorbij de tijdspanne van een coalitieakkoord en om een visie die over de grenzen van de afzonderlijke portefeuilles binnen bijvoorbeeld Gedeputeerde Staten gaat. Dat vergt bestuurlijke visie én bestuurlijke moed.

BRON

natuurenmilieu.nl/nieuws-artikel/fors-tekort-aan-openbaar-groen-in-grote-gemeentes/

De 5 meest voorkomende groensmoezen... en manieren om deze te pareren!

Ben jij ervan overtuigd dat groen in de stad en in dorpen enorm belangrijk is, maar loop je in de praktijk tegen weerstand bij anderen aan? Hier lees je over de meest voorkomende obstakels die ervoor zorgen dat groene plannen in de kast blijven liggen en niet ten uitvoer worden gebracht. Leer deze 'groensmoezen' herkennen en zorg ervoor dat je ze weet te pareren met goede oplossingen, feiten en cijfers!

Ja maar:

1

Hoezo is groen belangrijk?

2

Er is geen ruimte voor alle opgaven

3

Te duur, daar is geen geld voor

4

Het ontbreekt aan kennis en capaciteit

5

Er zijn geen geschikte instrumenten

Foto: Rick Huisinga

Parkeergarage Rotterdam Foto: Piet Renooy

Foto: Nationale Beeldbank PPE/Beijersbergen

1. Hoezo is groen belangrijk?

(Geen?) Inzicht in de waarde van groen

Het kan gebeuren dat nog niet alle bestuurders, professionals en bewoners goed zicht hebben op de waarde van groen voor de gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Soms strijden sectorale ruimteclaims tegen elkaar doordat het bestuur geen integrale visie en heldere prioriteiten heeft gesteld over het belang van groen. Als dat zo is, dan zijn de omgevings- en gebiedsvisieprocessen de juiste plek om dat gesprek te voeren en de juiste keuzes voor de (nabije) toekomst te maken. Maar inmiddels heeft de waarde van groen in heel wat gemeenten, en zeker bij de provincie Utrecht, een prominente plek in de omgevingsvisies. Maak daar gebruik van en benut de visies waar ze voor zijn: om te inspireren hoe groen kan worden benut, om sectorale belangen te overstijgen én om de waarde van groen voor tal van beleidsterreinen in te zetten.

2. Er is geen ruimte voor alle opgaven

(Geen?) Ruimte voor groen

Is er naast de gewenste woningen, bedrijven en voorzieningen plek voor al dat extra groen? Laten we de vraag omdraaien: het belang van groen is zo groot, dat er niets gebouwd mag worden zónder voldoende groen. Dat betekent dat je vanaf het begin van elk plan

de groenopgave definieert (hoeveel groen, met welke functie en met welke kwaliteit?) en in combinatie daarmee ontwerpt. Groen groeit dan mee met elke ontwikkeling en nodigt ook uit om de ruimte meervoudig en slim te benutten. Het is ook aanleiding om andere keuzes te maken. Soms betekent dit minder asfalt en meer groen, soms gaat het om voorzieningen met gedeeld gebruik, maar het kan ook gaan om groen op gevels en daken of het combineren van publieke en private functies (bijvoorbeeld op parkeer- en sportterreinen). Als groen niet de laatste ruimtegebruiker is, maar vanaf het begin wordt ingetekend, dan worden we zuiniger én creatiever met ruimte.

3. Te duur, daar is geen geld voor

(Geen?) Geld voor groen

Groen kost niet alleen geld, maar levert ook geld op. Er zijn inmiddels voldoende instrumenten om dat te berekenen. Een voorbeeld is de Groene Baten Planner van het RIVM, die de baten van groen uitdrukt in getallen. Op die manier geeft de tool een beeld van de maatschappelijke waarde van groen voor de leefomgeving. [➤ atlasnatuurlijkkapitaal.nl/groene-baten-planner](https://atlasnatuurlijkkapitaal.nl/groene-baten-planner).

Aandachtspunt: de kosten voor aanleg en onderhoud van groen liggen soms bij andere partijen dan bij dege-

nen die de meeste baten ondervinden van het groen. Breng deze verhouding in kaart en vereven de kosten en baten vanaf de start. Bijvoorbeeld: de kosten liggen bij de overheid, de baten bij de projectontwikkelaar en woningbezitters. Of, in het geval van preventie van ongezondheid en verbeteren van gezondheid: de kosten liggen bij de ontwikkelaar of overheid en de baten bij de woningbezitters en zorgverzekeraars. Zou de provincie Utrecht afspraken kunnen maken met zorgverzekeraars om bijvoorbeeld 1% van hun jaarlijkse inkomsten te investeren in groen in de provincie?

De aanleg van groen is één kwestie, beheer en onderhoud is een andere kostendrager. Relatief vaak raken bezuinigingen bij een gemeente in eerste instantie de openbare ruimte. Neem die kosten dus ook mee in de plannenmakerij en bespreek of de gemeente een garantstelling kan afgeven om te borgen dat 'groen' altijd op peil blijft. Wellicht kan de provincie bijstaan met financiële steun voor onderhoud en beheer, bijvoorbeeld in aanvulling op bestaande subsidiemogelijkheden? Zie onder meer:

- www.ivn.nl/aanbod/groenebedrijventerreinen;
- www.provincie-utrecht.nl/loket/subsidies/klimaatbestendige-groene-en-gezonde-steden-en-dorpen
- www.provincie-utrecht.nl/loket/subsidies.

Meanderpark Nieuwegein Foto: Willem Mes

Voorkom een te defensieve positie, om steeds te moeten bewijzen dat groen nodig is, en hoeveel.

4. Het ontbreekt aan kennis en capaciteit

(Geen?) Kennis en capaciteit

Lang niet alle gemeenten beschikken over voldoende capaciteit en kennis om groen tijdig en onderbouwd in hun plannen te borgen. Een heldere visie en toekomstgerichte keuzes zijn immers niet genoeg om groen in alle functies en in alle kwaliteiten voor elkaar te krijgen. Hetzelfde geldt voor ontwikkelaars en initiatiefnemers die een specifieke focus hebben op het tot stand brengen van een gebouw, een buurt of bedrijf. Tegelijkertijd is er veel kennis en expertise beschikbaar bij maatschappelijke organisaties en bij de provincie Utrecht. De samenwerking in het pact Groen Groeit Mee maakt die kennis toegankelijker voor alle partijen.

➤ www.groengroeitmee.nl.

De provincie kan bovendien faciliteren dat er expertise beschikbaar komt voor gemeenten en ontwikkelaars, door naast andere expertises ook landschaps-architecten en hoveniers in een pool te hebben. Ten slotte kunnen gemeenten en projectontwikkelaars vaak beter gebruik maken van de kennis van omwonenden, juist als het gaat om de behoefte aan groen en ideeën over functies en kwaliteiten van groen.

5. Er zijn geen geschikte instrumenten

(Geen?) Instrumenten

Uiteraard helpt het om pleidooien voor meer groen te onderbouwen met feiten en cijfers. Hoeveel groen van welke kwaliteit is er nodig? Wat kost het en levert het op? Inmiddels is er een heel scala aan instrumenten op de markt, ontwikkeld door de overheid, universiteiten, hogescholen en adviesbureaus. **Zie hier in deze Groenkrant.** Het RIVM heeft een inventarisatie van geschikte instrumenten gedaan: ➤ www.gezondeleefomgeving.nl/instrumenten.

In dit kader is ook een aanmoediging én een waarschuwing op zijn plaats. Voorkom een te defensieve positie, om steeds te moeten bewijzen dat groen nodig is, en hoeveel. Maak goed gebruik van visies en beleid op dat gebied, zowel van de landelijke overheid en de provinciale overheid als van samenwerkingsverbanden zoals Groen Groeit Mee. En benut de beschikbare instrumenten om vast te stellen hoe en met welke kwaliteit groen te realiseren is.

Tegenkrachten bij investeren in groen (waarom lukt het niet?)¹

1. Veel sectorale ruimteclaims waarbij groen het onderspit delft in plaats van integraal te kijken naar waardetoevoeging en combinaties
2. Onbekend met de toegevoegde waarde van groen
3. Gebrek aan heldere visie en keuzes
4. Zwakke positie van groen in het ontwerp
5. Ontbreken van financiële middelen
6. Zoektocht naar inzet instrumenten
7. Er spelen verschillende belanghebbenden/belangen inzake investeren versus de baten

1. Gebaseerd op: verkenning ruimtelijke kwaliteit VROM-raad 2011

Groen kun je doen!

De PCL moedigt plannenmakers en uitvoerders aan om 'groen' vanaf het begin in elk plan in te bouwen en gebruik te maken van de vele voorbeelden, inspiratiebronnen en hulptroepen die beschikbaar zijn. In dit praktische artikel lees je over soorten groen, over hulpmiddelen om groen voor elkaar te krijgen en noemen we voorbeelden en aandachtspunten. Het wiel is al uitgevonden.

Soorten groen

Groen in stad en dorp heeft verschillende functies. Variërend van heel praktisch, zoals een heg als afscheiding tussen straat en bebouwing, tot functioneel, gericht op gezondheid en welzijn. Groen levert een bijdrage aan de esthetiek, aan biodiversiteit en aan ecosysteemdiensten, zoals wateropslag of het afvangen van fijnstof, en aan de natuurlijke watercyclus. Als de beoogde functies in beeld zijn, kunnen de eerste vereisten worden bepaald: hoeveel groen is nodig voor de gestelde doelen?

Groen is er op verschillende schaalniveaus: huisgroen (met als variant ook het groen op en rond bedrijven), straatgroen, buurtgroen, stadsgroen en buitengroen. Alle vijf soorten groen hebben hun eigen betekenis

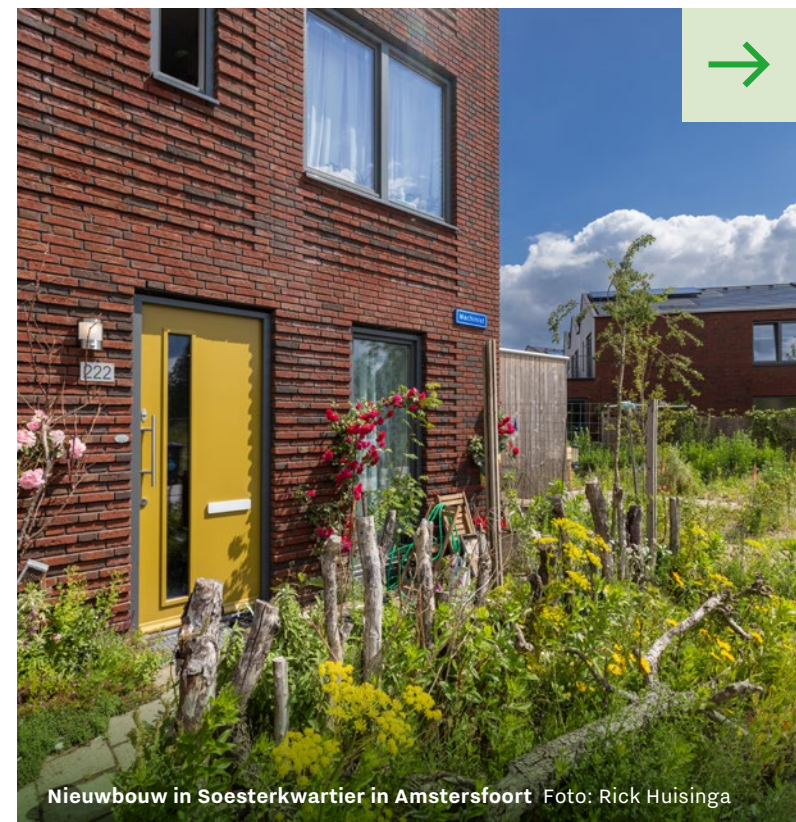
en zijn relevant om vroegtijdig mee te wegen in plannen. Hoe duidelijker het is welke functies het groen gaat hebben, hoe groter de kans dat excuusgroen of schaamgroen wordt vermeden. Bij dat laatste gaat het om groen dat net niet mooi, functioneel of waardevol is, doordat het als sluitpost en zonder beeld van de waarde van groen is neergezet.

Groen in stad en dorp heeft verschillende functies

Ook is het handig om de kansen voor tijdelijk groen in beeld te hebben: groen in de vorm van bijvoorbeeld veldjes en tuinen, ingezet als placemaking of om verrommeling tegen te gaan als een terrein langere tijd ongebruikt blijft.

Bij de keuze voor een type groen is het aan te bevelen die keuze af te stemmen op de behoeften in de directe omgeving. Zo is het goed om in of bij een gebouw voor ouderen 'planten van vroeger' te plaatsen, omdat ouderen die herkennen en ze erdoor geprikkeld worden. In buurten met veel verkeer moet je juist investeren in boomsoorten die veel fijnstof kunnen afvangen. En in wijken met sociale problemen ligt het voor de hand om te investeren in groenzones die ruimte bieden voor sport, spel en recreatie.

Schaal van groen	Welk groen	Voor wie en welk doel
Huisgroen	Groen bij en op woningen. Het gaat om voor- en achtertuinen, maar ook om groen aan de gevel en op het balkon. Steeds vaker worden ook afdakjes en daken benut om te vergroenen.	Voor bewoners en hun burens. Gericht op afscheiding privégebruik, gezondheid, esthetiek, verkoeling, isolatie.
Bedrijfsgroen	Groen op en rond bedrijven: tuinen, daken, groene routes.	Voor medewerkers en klanten. Gericht op gezondheid, esthetiek, wateropslag, vermindering fijnstof, verkoeling.
Straatgroen	Perken, bermen, singels, plantenbakken, boomcirkels.	Voor bewoners en verkeersdeelnemers. Gericht op scheiding verkeersstromen en privégebruik, ecodiensten, esthetiek.
Buurt- of gebruiksgroen	Groen voor sport, spel en bewegen: veldjes, pleintjes, rondjes en routes, pluktuinen en stadslandbouw.	Voor inwoners en andere dagelijkse gebruikers. Primair gericht op gebruik, en tegelijk belangrijk voor ecodiensten.
Stadsgroen	Parken en (tiny) bossen.	Gebruikers uit omliggende buurten maar ook van verder weg. Voor gezondheid en welzijn, bewegen, ecodiensten, esthetiek.
Buitengroen	Natuur buiten dorp en stad.	Voor gezondheid en welzijn, landbouw en ecodiensten. Gebruikers uit omliggende steden en dorpen.

Klimaatadaptieve en educatieve waterspeelplaats
Foto: Jaco van den Bosch

Hulpmiddelen om plannen te vergroenen

Om groen in je plannen te integreren hoef je het wiel niet opnieuw uit te vinden. Er zijn al veel voorbeelden waar je inspiratie uit kan halen. Zie bijvoorbeeld de website gezonde leefomgeving van het RIVM waarop verschillende instrumenten voor een geslaagd groenbeleid worden beschreven: [↗ gezondeleefomgeving.nl/instrumenten](https://www.rivm.nl/gezondeleefomgeving). Hieronder beschrijven we er zes:

- De groene batenplanner. De **TEEB Stadstool** is in 2013 ontwikkeld en wordt sinds 2016 beheerd door het RIVM, als onderdeel van de Atlas Natuurlijk Kapitaal. TEEB staat voor The Economics of Ecosystems and Biodiversity en is erop gericht de waarde van ecosystemendiensten en biodiversiteit te erkennen en vast te leggen. Met de TEEB Stadstool kun je de maatschappelijke waarde van groen en water in steden berekenen. Met actuele kengetallen wordt het effect van een maatregel geschat in natuurlijke en vervolgens monetaire eenheden. Ook kun je bereke-

nen wat het effect is van groen op de luchtkwaliteit, de berging van regenwater in de bodem en de opslag van koolstofdioxide door bomen.

↗ atlasnatuurlijkkapitaal.nl/groene-baten-planner

- Een ander instrument is de **Barcode voor gezond stedelijk leven van de gemeente Utrecht**, beschreven in de Ruimtelijke Strategie Utrecht 2040. De barcode brengt in beeld welke ruimte nodig is voor groen, energie, voorzieningen en alle andere elementen die de stad bij groei vormen. Met behulp van de 'slimme barcode' wordt ook duidelijk hoe bepaalde functies te combineren zijn.
↗ omgevingsvisie.utrecht.nl/de-koers/ruimtelijke-strategie-utrecht-2040
- Interessant is het '**Puntensysteem natuurinclusief bouwen**' van de gemeente Arnhem. De gemeente wil daarmee de woningbouwcrisis en de biodiversiteitscrisis tegelijk aanpakken. Het puntensysteem geeft initiatiefnemers van klein- en grootschalige initiatieven kaders voor natuurinclusief bouwen bij ruimtelijke projecten in Arnhem. Er is gekozen voor een puntensysteem om de creativiteit en keuzevrijheid van ontwerpers te bevorderen. Welke maatregelen precies worden gekozen om de punten te behalen, is aan de initiatiefnemer, in overleg met de gemeente. Bij het puntensysteem is bovendien een Maatregelen-catalogus gevoegd.
↗ nestnatuurinclusief.nl/puntensysteem-natuurinclusief-bouwen-arnhem/
- De gemeente Alkmaar pakt het weer anders aan en lijkt heel succesvol: Alkmaar heeft in drie jaar tijd 30.000 m² groen aan de stad toegevoegd, door veelal kleine pleinen te vergroenen en in te zetten op biodiversiteit. De stad won de Green Cities Award

Europe dankzij de werkmethode van Stadswerk072, verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte.

↗ stad-en-groen.nl/article/40008/alkmaar-investeert-in-vergroening-en-biodiversiteit.

- Verschillende groenspecialisten bieden eveneens mooie instrumenten. Zo geeft **Tree-o-Logic** zijn belofte van 'klimaatadaptief vergroenen' vorm in zes stappen: (1) inventarisatie van stedelijk groen, (2) selectie van potentieel te vergroenen locaties, (3) burgerparticipatie om ervaringen en wensen ten aanzien van stadsgroen op te halen, (4) toetsing van de potentieel te vergroenen locaties (go/no go), (5) uitwerken van toekomstbestendig groenontwerp per locatie, onder meer aan de hand van de softwaretool I-Tree en (6) realiseren van stadsgroen in de vorm van planten en bomen plus de nazorg en monitoring daarvan. Met de tool I-Tree 2.0 (TU-Delft) is het mogelijk om te bepalen welk effect een boom op de omgeving geeft. Je vult gegevens van de boom in en vervolgens wordt berekend wat de boom voor de betreffende plek 'oplevert' in termen van hittereductie.
↗ tudelft.nl/2021/io/mei/i-tree-20-nl-urban-trees-for-bio-resilient-cities
- Een brede coalitie van natuurorganisaties en overheden ondersteunt, met behulp van subsidie uit het Nationaal Groenfonds, initiatieven om bedrijventerreinen 'van grijs en onaantrekkelijk' naar 'gezonde groenblauwe werklandschappen' te ontwikkelen. Dit zijn plekken waar mensen graag werken, die hun gezondheid bevorderen en die bovendien klimaatbestendig en biodivers zijn. Steun in de vorm van kennis, expertise en financiën is te vinden via
↗ ivn.nl/aanbod/groene-bedrijventerreinen.

Rotterdamse dakendagen Foto: Karin Oppelland

Inspiratiebronnen

Rotterdam organiseerde in 2022 de Rotterdamse Dakendagen met de Rooftop walks, die zichtbaar maakten hoeveel kansen er nog liggen op tal van onbenutte daken in de stad.

➔ rotterdamsedakendagen.nl

Tilburg organiseerde in 2022 in de LocHal de expositie Stadskas013, waarmee bezoekers werden aangemoedigd meer groen in hun leefomgeving te brengen.

Biophilic architecture: het ontwerpen in en met de natuur, dus met natuurlijke materialen. Dat kan door groen in een gebouw te brengen of het pand optimaal uitzicht te geven op planten en bomen in de buitenruimte. Amsterdamse voorbeelden: Hotel Jakarta waarin het hart van het gebouw wordt gevormd door een tropische binnentuin. En Warren, een duurzaam woongebouw met groene nisjes en hoekjes en een gezamenlijke daktuin voor mens en dier (in aanbouw). Of denk aan The Spheres op de campus van het bedrijf Amazon: glazen bollen waarin medewerkers in een volledig groene setting kunnen vergaderen.

➔ www.biophilicdesignarchitectuur.nl

Groene nieuwbouwwijk, Wenen Foto: Dorien de Wit

Over bomen gesproken

- *Hortitecture* (hortus + architecture) is een stroming in de architectuur die bomen en planten integraal meeneemt in het ontwerp van gebouwen en de stedelijke omgeving. Nuttig om ideeën op te doen, maar ook om te weten welk soort groen zich het beste voor welke functie leent.
- Bij stadsbomen wordt vaak geen onderscheid gemaakt tussen soorten en hun geschiktheid voor stedelijke omstandigheden. Maar de ene boom is de andere niet. Zo werken vooral loofbomen als natuurlijke airconditioning. Duitse experts stellen dat maar zo'n 170 boomsoorten geschikt zijn voor plaatsing in de stad. Daar horen ook exotische exemplaren bij, zoals de Ginkgo honing- en hemelboom. Soorten die je in steden vaak tegenkomt, zoals berken, haagbeuken, witte paardenkastanjes en naaldbomen, zijn eigenlijk helemaal niet zo geschikt. Om het gewenste effect van stedelijk groen te bereiken, is het belangrijk om deze nuance mee te nemen in de discussie over stedelijke vergroening. Afwisseling van boomsoorten is daarbij van belang om verspreiding van specifieke boomziektes te voorkomen.
- In Beieren lopen projecten als TreeWatch.net en Baytreenet.de. Onderzoekers kijken aan de hand van sensoren en andere hulpmiddelen hoe bomen reageren op de omgeving. Zo staan in Erlangen 'Talking Trees': bomen die als het ware praten doordat bewoners de data van de bomen uitlezen en daarover 'namens de bomen' berichten delen op sociale media.

De PCL adviseert een praktische aanpak

Om 'groen' vanaf het begin in elk plan in te bouwen, pleit de PCL voor een praktische aanpak. Hoe groot of klein je plan ook is, als plannenmaker kun je van het begin af aan een groenspecialist betrekken, zoals een ecooloog, landschapsarchitect of hovenier. Maak als gemeente, provincie of plannenmaker ook vroegtijdig afspraken met je partners over de kwantiteit, monitoring (zie publicaties.rekenkamer.amsterdam.nl/groen-in-de-stadbestuurlijk-rapport), kwaliteit en financiering van groen. En probeer niet opnieuw het wiel uit te vinden, er is al zoveel informatie beschikbaar.

Ons advies aan gemeenten en provincies is om per gebied (stad, wijk, dorp/kern, inbreidingslocatie) inzicht te bieden in wat er in plannen staat. Wat is ingetekend aan rood, blauw en groen, wat ontbreekt er en waar liggen extra kansen? Specifiek voor de provincie Utrecht geldt: actualiseer de Staat van Utrecht met data over groen. staatvanutrecht.nl/sites/www.staatvanutrecht.nl/files/documenten/special_groen_in_en_om_de_stad.pdf

En als laatste een advies voor de provincie. Ondersteun gemeenten en initiatiefnemers met expertise. Dit kan door groenspecialisten in een pool te hebben en uit te lenen voor advies en ondersteuning. Zet bijvoorbeeld een 'Q-team Groen' op voor stedelijke en dorpse plannen.

Gezamenlijk onderhouden groen, Wenen Foto: Dorien de Wit

Kans voor groen op bedrijven- terreinen

Er ligt een belangrijke kans voor meer groen in steden en dorpen door het vergroenen van bedrijventerreinen. Bedrijventerreinen zijn vaak grijze, grotendeels versteende gebieden met weinig groen. “En dat terwijl een groen-blauwe inrichting van bedrijventerreinen bijdraagt aan biodiversiteit en klimaatbestendigheid en ook aan de gezondheid van medewerkers en de arbeidsproductiviteit”. (Bron: [Steenbreek](#))

De provincie Utrecht heeft circa 2.570 hectare bedrijventerrein (150 stuks, 12.000 bedrijven, 243.000 banen (bron: [provincie Utrecht](#)). Veel bedrijventerreinen zijn niet aantrekkelijk en worden regelmatig over het hoofd gezien. Daar is in combinatie met de wateropgave nog veel groene winst te behalen. Ze liggen vaak aan de randen van dorpen en steden en vormen daarmee een overgangsgebied tussen een groene omgeving en een rood woongebied. Een perfecte locatie om stepping stones te realiseren en zo te zorgen voor een netwerk van groene structuren voor planten en dieren. Daarnaast heeft groen ook een positief effect op het imago van een bedrijf en is de waarde van vastgoed vaak hoger.

Het vergroten van groen op bedrijventerrein kan o.a. door ondernemers bewust te maken van de waarde van groen en/of ze financieel te stimuleren groene investeringen te doen. Bijvoorbeeld op daken wanneer zonnepanelen niet passen of niet geschikt zijn. Er zijn fiscale belastingvoordelen waarmee de investering voor een deel vergoed wordt. Daarnaast is er ook een subsidieregeling voor bedrijven beschikbaar (zie [SDE++ regeling](#), Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie).

Vergroenen kan ook in de omgeving van het bedrijf door bij te dragen aan ruimtelijke kwaliteit en hierdoor meteen een fijne omgeving te bieden voor werknemers en hen te stimuleren om te bewegen tijdens pauzes. Het verwijderen van verhard oppervlak is ook een belangrijke manier om voor vergroening te kunnen zorgen. Kijk voor de mogelijkheden op de site van Steenbreek en in het bijzonder naar het voorbeeld van steenbreek en bedrijventerreinen in Zuid-Holland. Of laat de Guerrilla Gardeners komen om een groenexplosie te helpen creëren. Kijk voor meer inspiratie naar de 'Gids met inspiratie en advies voor bedrijventerreinen nieuwe stijl 2021-2031' (Bron: PARK provincie Utrecht, zie <https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2021-02/Gids voor inspiratie en advies INTENS.pdf>.)

Blog

Groen in mijn buurt – een inhaal oefening

Dorien de Wit

■ Bij de switch van bedrijventerrein naar woonbuurt - inmiddels zo'n 15 jaar geleden - heeft de gemeente geprobeerd mijn buurt van een nieuwe naam te voorzien. Parkhaven. Geen hond die die naam gebruikt. Misschien omdat de buurt al een naam had? Of vooral omdat er weliswaar een haven is, maar elke suggestie van een park echt vergezocht is.

Er wordt op dit moment én de komende jaren nog druk bijgebouwd in de huidige buurt rond de Veilinghaven en langs het Merwedekanaal. Het is hier goed toeven: de schittering van het water, de levendigheid en de rijke cultuurhistorie. Het is een feest om hier te wonen. Maar groen? Nee, dat niet.

Ik mag niet klagen: bij onze woningen hoort een prachtig onderhouden binnentuin. Vooral kijkgroen, en een beetje gebruiksgroen. Als voorbijgangers het wagen naar binnen te gaan door de poorten zijn ze verrast, maar voelen zij zich niet welkom. Er is niets dat hen uitnodigt of aanmoedigt hier een wandeling te maken. Dat kan beter.

'Het beste moment om een boom te planten is tien jaar geleden. Het op één na beste moment is nu' - Confucius

De openbare ruimte is voornamelijk stenig. Dus erg warm in de zomer. De paar bomen doen hun best om stenen en verkeer te compenseren, maar hebben een ongelijke strijd te voeren. Buurtbewoners zijn al een tijdje bezig om verandering voor elkaar te krijgen. Ze verbinden losse plukjes groen, plantsoentjes en bermen én ijveren voor nieuwe groene verbindingen en extra groen waar dat ontbreekt. De gemeente werkt mee. Maar wel super traag. En omdat de buurt al 'af' was, zijn er natuurlijk ook bezwaren van inwoners waarmee eerst gedeald moet worden. Voorkomen was beter geweest dan nu traag genezen!

Hoeveel slimmer, sneller en goedkoper zou het zijn om bij plannenmakerij meteen al na te denken over groene verkoeling, verpozing en verbindingen. En van het begin

af aan bestaand groen te sparen en desnoods op te slaan in een 'bomen-bank'. In dat licht is het initiatief Meer Bomen Nu, financieel ondersteund door de provincie Utrecht, meer dan welkom! En wacht vooral niet met de aanplant van groen tot de bouw helemaal af is.

Daar is de eerste vooruitgang te bespeuren: langs het Merwedekanaal zijn al wat jonge bomen neergezet, vóórdat de bouw van een nieuw complex startte. De bouwplannen voor de nieuwe Merwedekanaal zone zijn compact maar niettemin ook groen. Het is te hopen dat er een strenge controle komt om te bewaken dat het geplande groen niet als eerste slachtoffer wordt van bezuinigingen. Tegelijkertijd zien we bij een andere bouwlocatie in de buurt dat de groen-plannen wel als eerste wegbezuinigd worden. Het lerend vermogen is nog lang niet up to snuff! Sterker nog, ondanks mantra's over de gezonde stad is onlangs een net ingezaaid nieuw stuk groen met een bulldozer overhoopgehaald en weer vervangen door asfalt. De gemeente heeft het voor vier jaar (!) ter beschikking gesteld aan een aannemer

die allerlei klussen in de stad doet en zijn machinepark ergens moest onderbrengen. Dit getuigt niet van zuinig zijn op wat je hebt of een bijdrage leveren aan een groene stad. Of het nu om een tijdelijk machinepark gaat of een groot evenement in de stad: groen is sneller verwijderd dan dat het is herplaatst en weer tot wasdom komt.

Er is nog een lang weg te gaan voordat de gemeente eerder, meer, vaker, slimmer en zuiniger groen centraal stelt. Alle aanmoediging en ondersteuning vanuit het publiek, verlichte private partijen en zelfs andere overheden is daarbij meer dan welkom!

Dorien de Wit Foto: Dick Termond

Foto: Evert van de Worp

Blog

Stedelijke verlandelijking

Gert-Jan Hospers

Ondanks de opmars van de stad heeft het land het laatste woord

Steden spelen sowieso graag leentjebuurt bij het platteland. Zo moet de stadslandbouw buurtbewoners bij elkaar brengen, doordat er steeds meer markten met streekproducten in binnensteden worden georganiseerd. Ook 'guerrilla gardening', groene daken en het houden van bijen op balkons van flats zijn voorbeelden van een trend die we 'verlandelijking' zouden kunnen noemen: de ontwikkeling dat het land geleidelijk de stad binnendringt. En het platteland zelf? Dat is steeds meer aan het verstedelijken. Zo blijken in Nederland plattelanders minder vaak te fietsen en te wandelen dan stedelingen. Door de grote afstanden in het buitengebied en het verdwijnen van voorzieningen pakken ze steeds vaker de auto. Fietsen in de stad wint juist aan populariteit, niet alleen omdat het duurzaam is, maar ook handig en goedkoop. Of het nu gaat om landbouw, tuinieren, outdoor-activiteiten of andere typische plattelandsfenomenen, je vindt het in de stad.

Hoeven stedelingen binnenkort de stad niet meer uit om het landleven te ervaren? Natuurlijk wel! Hoe je het ook wendt of keert, er gaat niets boven een wandeling, fietstocht of buitenactiviteit in de vrije natuur. Daar kan geen stadspark, streekmarkt of 'urban farming'-project tegenop. Het platteland is meer dan een verzameling flora en fauna die je zomaar kunt overhevelen naar de stad. Van oorsprong is de mens een plattelander: we komen voort uit de natuur en zijn er voor ons dagelijks brood nog altijd van afhankelijk. Bovendien is de natuurlijke omgeving onze grootste inspiratiebron. De Duitse filosoof Nietzsche heeft eens gezegd dat hij elke gedachte wantrouwe die niet in de natuur was ontstaan. Ook zouden we de natuur volgens hem zo waarderen omdat ze geen mening over ons heeft. Volgens mij heeft hij gelijk. Ondanks de opmars van de stad heeft het land het laatste woord. Ik ga snel weer eens met de fiets naar mijn vrienden in het buitengebied. Want uiteindelijk is het authentieke platteland beter dan een stedelijke kopie.

Afgelopen zomer fietste ik na een bezoek aan vrienden in het buitengebied terug naar huis. Het was een zonnige dag geweest met hoge temperaturen. Maar wat was het koud op de fiets! Pas toen ik rond middernacht de bebouwde kom van de stad binnenreed, kreeg ik het wat warmer. Aan den lijve ervoer ik wat uit metingen telkens naar voren komt: in de stad is het door de bank genomen warmer dan op het platteland. De temperatuurverschillen kunnen wel vier graden Celsius of meer bedragen, zeker 's nachts. In de stad houden huizen en gebouwen warmte vast en is er minder groen dan in het ommeland. Bomen, struiken en planten zorgen voor schaduw, filteren de lucht en stimuleren de verdamping van water, waardoor ze een verkoelend effect op de omgeving hebben. Met het oog op klimaatverandering investeren steden daarom volop in groen. Bomen en vegetatie geven de stad niet alleen sfeer, ze bieden ook een natuurlijke vorm van airconditioning.

Aandachtspunt

Gentrificatie

Groenere buurten stijgen vaak in waarde, zo lezen we in [het artikel 'Paradigma-verschuiving'](#) in deze krant. Zit er ook een keerzijde aan het vergroenen van buurten? Patrick Sisson schreef in november 2022 een artikel over gentrificatie. Hij beschrijft het ongewenste bijeffect van serieuze vergroening van een wijk. Het leidde in de betreffende wijk tot een stijging van grond- en vastgoedprijzen, waardoor rijkere bewoners de wijk introkken en de samenstelling van de populatie in de buurt sterk veranderde. Vergroening als oorzaak van gentrificatie kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn. Dit creëert sociale ongelijkheid in wie profiteert van de voordelen en leidt daarbij tot een toenemende mate van milieu- en klimaatongelijkheid.

In het beleid moet dus expliciet aandacht zijn voor het voorkomen van meer sociale ongelijkheid als gevolg van het vergroenen.

Groen: wat kunnen bewoners zelf doen?

Niet alleen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen bieden kansen om meer groen te realiseren. In bestaande buurten en wijken zijn ook veel kansen. Inwoners dragen daar vaak graag zelf aan bij. De overheid kan dat aanmoedigen en ondersteunen, zoals gebeurt met leefbaarheidsbudgetten (gemeente Utrecht) of vouchers (provincie Utrecht).

Alle beetjes helpen om een netwerk van groene structuren te ontwikkelen. Zo kunnen bewoners zelf hun steentje bijdragen door stenen oppervlaktes in hun tuin te verwijderen en hiervoor in de plaats planten of andere waterdoorlatende structuren aan te brengen. Dit draagt bij aan biodiversiteit, het bergen en afvoeren van water, het voorkomen van hittestress en zo ook aan onze gezondheid. Verschillende gemeenten hebben regelingen om de kosten hiervan (deels) te vergoeden, onder andere in samenwerking met [Stichting Steenbreek](#).

De provincie Utrecht stelt een groene voucher-regeling 'Beleef en Bewonder!' beschikbaar. Dit is een regeling waarmee vrijwilligersgroepen een groen project voor hun buurt of omgeving kunnen uitvoeren. Denk aan groene schoolpleinen, boomspiegels, bloemstroken langs slootkanten, de aanleg van waterpoelen en voedselbosjes in de buurt.

Geveltuin in Amsterdam

Foto: Nationale Beeldbank/erixphotobook.nl

Interview

Maryann Glorie-Bergmans,
programmamanager
Groen Groeit Mee

Maryann Glorie Foto: Gijs de Kruijf

We spraken Maryann Glorie-Bergmans, programmamanager van Groen Groeit Mee. Zij werkt dagelijks aan meer ‘groen én blauw’ in de provincie Utrecht. We vroegen haar naar haar kijk op groen.

Maryann, wat is Groen Groeit Mee precies en wat is daarin jouw rol?

“Het programma Groen Groeit Mee brengt en houdt ‘rode’ en ‘groene’ ontwikkelingen in de provincie Utrecht in balans. Doel is dat groen en blauw kwalitatief en kwantitatief meegroeien met de groeiende opgave van verstedelijking in onze provincie. Daarbij streven we ernaar dat het eindresultaat groter, groener en beter verbonden is dan vanuit de diverse initiatieven afzonderlijk.

Groen Groeit Mee is in 2020 begonnen en we werken sinds die tijd onder regie van de provincie met regionale partners samen aan een stevige positionering van groen en water, onder andere gekoppeld aan de regionale programmering. De partners zijn de U10, Regio Amersfoort, het Utrechtse deel van de Regio Foodvalley en de vier waterschappen, vertegenwoordigd door Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Ik ben samen met het programmateam verantwoordelijk voor de realisatie van de doelen en ambities van het Groen Groeit Mee Pact.”

Wat is het resultaat van Groen Groeit Mee tot nu toe?

“We zijn Groen Groeit Mee gestart met een fase waarin we de opgave in beeld brachten. Dat resulteerde in twee onderzoeksrapporten. Het rapport Opgaven in Beeld (2021) gaf een eerste inzicht in de complexiteit en omvang van de opgave. Het rapport Financiering Groen Groeit Mee (2021) bevatte de eerste denkbare voor de financiering, met een inschatting van 1,2 miljard euro

aan investeringskosten tot 2040. Deze eerste fase sloten we in februari 2022 af met de ondertekening van het Pact.

In 2022 heeft de Groen Groeit Mee ambitie meer invulling gekregen, waardoor we nu heel goed weten wat het betekent als we groen en blauw mee willen laten groeien. Dat resulteerde in een zinsnede over Groen Groeit Mee in het Regeerakkoord. In de zomer van 2022 zijn we gestart met een plan van aanpak om in vier voorbeeldgebieden de ambitie van Groen Groeit Mee in de praktijk te toetsen: Hollandse Ussel, Kromme Rijn Linielandschap, De Roode Haan en Zuidelijke Eemvallei.

De verstedelijkingsopgave is niet de enige opgave waar we de realisatie van onze doelen aan koppelen. Dat geldt ook voor onder meer de bossenstrategie, de energieopgave, de verduurzaming van de landbouw en de groen-blauwe dooradering van het landschap.”

Welke Groen Groeit Mee ontwikkelingen zijn interessant om te volgen?

“Er gebeurt veel en dat is ook nodig. Ik noem graag een paar highlights.

We leggen momenteel de laatste hand aan twee producten die ons concreet gaan helpen bij het realiseren van onze ambities. De eerste is de Handreiking Nieuwe Woongebieden met instrumenten voor gemeenten en projectontwikkelaars om via waarde creatie een hoogwaardige kwaliteit van groen en water te bereiken. Met deze handreiking geven we invulling aan de provinciale verordening, die voorschrijft dat groen bij uitleglocaties boven de vijftig woningen evenwichtig moet meegroeien met de woningbouw. Binnenkort ligt dit product voor vaststelling bij Gedeputeerde Staten.

Ten tweede hebben we een Bekostigings- en financieringsstrategie opgesteld. De bekostiging en

financiering van verbindend groen en blauw vormt een haast vanzelfsprekende zoektocht naar businesscases, waar zowel publieke als private partijen mee uit de voeten kunnen. De denklijn uit het onderzoek Financiering Groen Groeit Mee (2021) is in deze strategie geconcretiseerd. Met onder meer aandacht voor de koppeling met andere opgaven, maar ook voor de relatie met andere baathebbers van groen, zoals zorgverzekeraars en de mogelijkheden van regionale groenfondsen.

Een laatste interessante ontwikkeling die ik wil noemen gaat over de groennormering. De bestuurlijke klankbordgroep 'Groen in en om de stad', met daarin enkele grote gemeenten, provincies, ministeries en ook Groen Groeit Mee, buigt zich momenteel over de vraag: 'Hoe kunnen we groen in en om de stad beter positioneren?' Eén van de mogelijke richtingen is een landelijke normering. Het ministerie van Binnenlandse Zaken werkt aan een beleidsbrief over dit onderwerp."

Ligt er ook een opgave bij de provincie als het gaat om groen in stedelijk gebied?

"We zijn als provincies kaderstellend in de uitleglocaties en gaan niet over het binnenstedelijk gebied. Tegelijkertijd ligt de grootste woonopgave juist in binnenstedelijk gebied: ruim 90% van de woningopgave vindt binnenstedelijk plaats tegenover minder dan 10% op uitleglocaties. Plus er is een achterstand op het gebied van groenvoorzieningen en groene recreatiemogelijkheden in de provincie Utrecht, wat weer extra druk op groen in andere buitengebieden oplevert.

Juist omdat we binnen Groen Groeit Mee samenwerken met alle gemeenten en daarbij ook te maken krijgen met hun binnenstedelijke opgave, is recent de vraag gekomen om óók voor binnenstedelijke ontwikkelingen een handreiking voor Groen Groeit Mee te ontwikkelen. Dat zorgt voor een samenhangende ruimtelijke structuur van het groen-blauwe netwerk, waarmee groen van voordeur tot landschap verbonden is."

Wat maakt Groen Groeit Mee zo succesvol?

"Dat we dit echt samen doen: in co-creatie én met co-financiering. Aan de basis van onze ambities ligt het Groen Groeit Mee Pact, een pact van overheden en maatschappelijke partijen. In het Pact spreken we de intentie uit om langjarig samen te werken en bij te dragen aan Groen Groeit Mee. Dat gaat niet vanzelf, het is hard werken. Maar als ik zie waar we na één jaar Groen Groeit Mee Pact staan, dan kijk ik verwachtingsvol uit naar wat er nog gaat komen."

Meer weten of op de hoogte blijven? Volg Groen Groeit Mee op:

- www.groengroeitmee.nl
- www.linkedin.com/company/groengroeitmee
- www.twitter.com/groengroeitmee
- www.groengroeitmee.nl/nieuwsbrief

Inspiratie

Song: Your ancestor – Nynke Laverman

This is your ancestor speaking
The relatives you know so well
Forgive us I beg you
For sending you to hell

Scan de QR-code om de hele boodschap van Nynke Laverman te horen

Onze top 10 boeken & podcasts

1. Van een groen ambitie naar hoogwaardige natuur in en om de stad - PBL Planbureau voor de Leefomgeving ([zie video's op deze website](#)), 2023
2. [Podcast Special gezondIn](#) - Groen loont gezonde leefomgeving in aandachtswijken Platform31, 2023
3. [Podcast Onze natuur in de stad](#), KLARA, 2022
4. Podcast - Hoe past natuur in Nederland? Nederland verbouwt in 7 vragen - [Raad voor de Leefomgeving, 2022](#)
5. *The good ancestor* - Roman Krznaric, 2021
6. *The Symbiotic City* - Marian Stuiver, 2022
7. *De groene stad - Hedendaagse stedelijke natuur & de nieuwe beplante ruimte* - Anna Yudina, 2018
8. *Groenblauwe netwerken - Handleiding voor veerkrachtige steden* - Hiltrud Pötz, 2016
9. *Als gezond verstand koning was* - Dennis storm, 2020
10. *Het verborgen leven van bomen voor kinderen* - Peter Wohlleben, 2018

Wandeltips:

1. [rondje ringpark Dichterswijk in Utrecht](#)
2. [noorderparkruigenhoek.nl](#)
3. [wandelzoekpagina.nl/ns/stationsommetje-amersfoort](#)
4. [inijsselstein.nl/post/rondje-historisch-ijsselstein](#)
5. [www.routesinutrecht.nl/de-mooiste-wandelroutes/wandelroutes-houten](#)

Iemand plant geen boom voor zichzelf; hij plant het voor het nageslacht

– Alexander Smith (in artikel 'De rol van de provincie')

Wist je dat?

Onze verbinding met de natuur zit diep in het menselijk lichaam. Het menselijk oog bestaat namelijk uit vierkleurkwadranten: eentje voor rood, eentje voor blauw en twee voor groen. De dominantie van groen heeft te maken met de menselijke evolutie: in de natuur hadden de jagers en verzamelaars een 'ge oefend groen oog' nodig om te overleven (bijv. om te beoordelen of je een plant kon eten of niet). Omdat groen als kleur zo vertrouwd voor ons is, hoeven onze hersenen minder te schakelen en worden we er rustig van. En dat is weer goed voor onze (mentale) gezondheid!

Wist je dat?

Plant blindness: onderzoekers hebben een verschijnsel waargenomen, waarbij we bomen en ander groen in de stad vaak over het hoofd zien en ons niet kunnen herinneren. Dit geldt niet voor de mensen en dieren die we in de stad tegenkomen (bijv. vogels en eekhoorns).

PCL adviseert

We moeten anders gaan denken over groen in stad en dorp; het is geen luxe, maar een noodzaak. In dit magazine is uitgebreid beschreven wat de bijzondere waarde van groen in de gebouwde omgeving is. Alle betrokken partijen bij gebiedsontwikkeling kunnen hun steentje bijdragen aan voldoende groen in stad en dorp. De PCL heeft voor hen de volgende adviezen.

PCL adviseert alle partijen:

- **Neem Groen vroegtijdig mee in het ontwerp.** Kansen mogen niet meer blijven liggen. Groen is geen sluitpost, maar het startpunt van gebiedsontwikkeling! Ieder project heeft de verantwoordelijkheid om hiermee aan de slag te gaan. Maak daarom vroeg afspraken met partners over de kwantiteit, aard, beheer en de monitoring van groen.
- **Benader Groen vanuit een maatschappelijk perspectief en met een lange termijn visie.** Wees een goede voorouder en kijk ver vooruit bij het maken van plannen. Maak gebruik van backcasting. Benut het kathedraaldenken.
- **Waardeer Groen naar waarde.** Groen is waardevol, ook financieel. Groen loont! Zorg dat ieder plan die toegevoegde waarde van groen beschrijft en becijfert. Hiervoor zijn verschillende instrumenten en praktijkvoorbeelden voorhanden. Maak daar gebruik van, laat je inspireren en vind het wiel niet nog eens uit.
- **Herken en pareer groensmoezen.** Er bestaan talloze excuses, zoals “het is te duur,” om groen links te laten liggen bij gebiedsontwikkeling. Leer ze herkennen en ontmantelen.
- **Betrek een groenspecialist.** Denk aan een ecooloog, een landschapsarchitect of een hovenier. Dit kan bij kleine en grote initiatieven.

PCL adviseert de provincie:

- **Provincie: claim nadrukkelijk een groen-rol.** Ondanks dat stedelijke ontwikkeling geen primaire taak van de provincie is, zien wij wel een belangrijke rol weggelegd voor de provincie in het stimuleren en faciliteren van groen.

- **Hanteer een brede blik en plan op lange termijn.** Het ontwikkelen van een gebied vergt een brede blik en een lange termijn visie. Daarom is de provincie bij uitstek de partij om hier verantwoordelijkheid in te nemen. Moedig alle betrokken partijen aan om gemeente-overstijgend aan groen te werken. En ondersteun hen om groen in stad en dorp deel uit te laten maken van plannen en projecten.
- **Toon visie en moed.** De termijn van de planning die noodzakelijk is, is vele malen langer dan de bestuurlijke zittingsperiode. Dit vraagt om denken voorbij de tijdspanne van een coalitieakkoord en om een visie die over de grenzen gaat van de afzonderlijke portefeuilles binnen Gedeputeerde Staten. Hiervoor is bestuurlijke visie én bestuurlijke moed nodig.
- **Bied inzicht per gebied.** Maak op het niveau van stad, wijk, dorp/kern en inbreidingslocatie inzichtelijk wat in plannen staat aan rood, blauw en groen. Laat ook zien wat er ontbreekt en waar de extra kansen liggen. Actualiseer hiervoor mede de Staat van Utrecht met data over groen.
- **Ondersteun gemeenten en initiatiefnemers met expertise.** Dit kan door groenspecialisten in een pool te hebben en uit te lenen voor advies en ondersteuning. Zet bijvoorbeeld een ‘Q-team Groen’ op voor stedelijke en dorpse plannen. Ondersteunen kan ook door een handreiking groen in woongebieden te formuleren, óók binnenstedelijk.
- **Normeer groen in ruimtelijke plannen.** Neem normen op voor groen in bouwplannen in de “basisprincipes verstedelijking”, zoals die zijn opgenomen in het Provinciale Programma wonen en werken. Op die manier maken de normen ook deel uit van de provinciale Omgevingsverordening.

Colofon

Groen een kwestie van doen! Groen in stad en dorp

Onderzoek en tekst

Thessa Fonds, Hugo Hegeman, Gert-Jan Hospers,
Bas ten Kroode, Dorien de Wit.

Vormgeving

Vorm de Stad

Eindredactie

Vivian van den Bosch, Rianne Croes

PCL, Utrecht, maart 2023

Provinciale Commissie Leefomgeving

De Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL) is de onafhankelijke adviescommissie die Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Utrecht gevraagd en ongevraagd adviseert over onderwerpen die de kwaliteit van de leefomgeving aangaan. De PCL adviseert integraal en op hoofdlijnen en richt zich op de samenhang tussen de verschillende maatschappelijke en ruimtelijke opgaven. De PCL heeft een wettelijke basis in de Wet ruimtelijke ordening en de Wet milieubeheer.

Leden:

Thessa Fonds, Els van Grol, Marleen van den Ham, Hugo Hegeman, Gert-Jan Hospers, Ronald Löhr, Piet Renooy, Myriam van Rooij, Dorien de Wit (voorzitter)

Jonge Onderzoekers:

Alysa Eijkelenboom, Bas ten Kroode

Secretaris en procescoördinator:

Vivian van den Bosch

Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL)

www.provincie-utrecht.nl/PCL

pcl@provincie-utrecht.nl

